

Behovet av övernaturlighet i vetenskapens tidevarv

Ufo? En av de många teckningar av främmande varelser som cirkulerar på Internets Ufo-sidor.

I före detta framtidslandet USA tror 95 procent på en ingripande gud, 88 procent på en mänsklig själ och 71 procent på ett liv efter detta, konstaterar Svante Folin i en anmälan av Nichol Humphreys bok om våra behov av övernaturlighet.

När Napoleon frågade Laplace om vilken roll Gud intog i hans nya, mekaniska universum, svarade den store matematikern avmätt: "Sire, jag har inget behov av den hypotesen."

Saklitteratur

Nicholas Humphrey
Soul Searching – Human Nature and Supernatural Belief
Chatto & Windus, 1995

Vissa upplysningsfilosofier – deisterna – kunde tänka sig att Gud hade sparkat igång universum och bestämt spelreglerna för dess vidare utveckling men därefter dragit sig tillbaka för att syssla med värdigare ting såsom begrundandet av den egna sublimiteten.

Mirakel.

Idén att den Allsmäktige aktivt skulle ingripa i det senare förlöpet, som vederbörande i detalj förutsåg och till exempel upphäva naturlagar, det vill säga föranställa mirakel, ansåg de absurd, för att inte säga vulgär.

Sedan dess har vetenskapens triumftåg under två sekler fortsatt i ständigt accelererat tempo. Mer än 90 procent av alla vetenskapspersoner som existerat, lever nu. Vi har daterat universums födelse, tämjat atomen, knäckt livets kod och är på god väg att avmystifiera medvetandet och dess cerebrala substrat.

Det finns till och med vetenskapsmän som oroar sig för att bli arbetslösa om så så där hundra år. Denna fenomenala utveckling av förståelse och kontroll över fenomenen överträffar med vid marginal 1800-talets mest deliriosa framstegsfantasier.

Verklighetsuppfattning

Hur har då denna blandande rationalitet påverkat människans verklighetsuppfattning? Lever vi i "de upplystas republik" (numera namnet på afrikansk stat), där de sedan dagis i kritisk analys skolade medborgarna rättat sig efter Bertrand Russells första bud? – "Jag skulle till läsarens benägna övervägande vilja framställa en tes, som jag är rädd kan förefalla ytterst paradoxal och omstörtande. Tesen i fråga är följande: Att det är olämpligt att tro på ett påstående, när det inte finns något som helst skäl att förutsätta

att det är sant." (Skeptiska essäer).

Sällan – det förkrossande flertalet är inte bara vetenskapligt illiterata utan därtill massivt fiendliga mot den reduktionistiska rationalism som enligt deras förmenande mejar ned regnskogar och älvor med samma känslösa brutalitet – som kort sagt "avförtrollar" världen.

Ett mycket framgångsrik gerillarelöse kämpar mot förnufts-diktaturens ockupation. I före detta framtidslandet USA tror 95 procent på en ingripande gud, 88 procent på en mänsklig själ och 71 procent på ett liv efter detta. Motsvarande siffror för det blaserade Europa är 75, 61 och 43 procent.

Detta är bara toppen på det irrationella isberget. Bortom det sedvanliga, till föga förpliktande fromleriet om "något ovan och bortom" tror en klar majoritet av i-världens invånare på en "kontravetenskaplig verklighet", det vill säga allsköns övernaturliga företeelser som ESP, PK – psykokinesi, reinkarnation med mera, med andra ord på en livaktig andevärld som rullar täpningar, påverkar kortgivar och låter döda komma till tals.

Drömmar

I en engelsk undersökning trodde 71 procent att drömmar kan förutsäga framtiden, 71 procent att böner är effektiva, 37 procent att det går att kommunicera med avlidna och 69 procent att vissa hus hämsöks av spöken. Än mer remarkabelt – det fanns ingen solid grupp skeptiker – 88 procent av populationen bejakade något av de ovan angivna påståendena. Utbildningsnivå och social status spelade ringa roll. Den enda säkerställda variabeln var könet – 79 procent av kvinnorna accepterade det övernaturliga mot 57 pro-

cent av männen.

Risken att i vardagslivet drabbas av personer med paranormala övertygelser är akut. Om sex människor intar kaffe tillsammans är sannolikheten 99 procent att åtminstone en är frälst. Inte är det mycket bättre i den akademiska världen, där teoretiska fysiker är mest trovissa och psykologer minst. Även flera nobelpristagare har givit uttryck för hänivet anammande av det översinnliga.

Psykolog

Siffrorna är hämtade från den främsta engelske psykologen Nicholas Humphreys bok Soul Searching – Human Nature and Supernatural Belief (Chatto & Windus, 1995). Humphrey noterar att de andligt befriade ryssarna, som under sovjetepoken fick världens bästa vetenskapliga undervisning, nu håller på att överträffa amerikanerna i virulent vidskeplighet.

Han har länge fascinerats av människans tydligen obotliga vilja att tro, inte bara på det osannolika utan på det omöjliga, till exempel att lik i käckert trots mot termodynamiken kan pigga till.

Det är anmärkningsvärt att människor på lösa eller inga grunder tror att ett ljusskyggt medium, en skedböjare eller spåkvinnna äger övernaturliga gåvor som, om de vore verkliga, skulle rasera den mödosamt hopkoma, vetenskapliga beskrivningen av världen. Humes poäng i essän om mirakel var just – Vad är mest sannolikt, att vittnet misstar sig eller att naturlagarna har fallerat?

En annan besynnerlig omständighet är att den andliga dimmningens framträdanden i sinnevärlden är så torftiga. Knackningar i bord, lite ektoplasmaslamsor på vinden, vanartiga poltergeister som förstör

möblemang, ett smalsprårigt in-tresse för kortspel och tärningar och så vidare.

En uppmärksam engelsk hämsökelse från det hinsides skrev med läppstift på badrums-spegeln: "I'am Fred and I'am pissed off." Denna generande brist på stil är ett genomgående drag i alla andliga manifestationer. De dödas meddelanden indikerar att de postumt blivit ännu mer korkade och tjatiga, än de var när de levde.

Epidemi

Under senviktoriansk tid drabbades England av en spiritistisk epidemi. Bland offren märktes Wallace, evolutions-teoriens medupptäckare och Sherlock Holmes fader Conan Doyle, som med fanatisk flit försökte fotografera älvor. Raskinet T H Huxley – Darwins bulldogg – som förtrollade många andeskådare genom sin förmåga att framställa sinistert knäppande ljud med störtan under spiritistiska seanser, ansåg att kvalitén på meddelandena från andevärlden var ett ytterligare argument mot självmord: "Hellre lever jag som gatsopare än dör för att tvingas prata dravel genom ett medium som uppträder för ett pund i timmen."

På förnuftsmässiga grunder kunde man förmoda, att de som tror på paranormala fenomen själva skulle ha upplevt dylika. Så är sällan fallet – endast en professionell minoritet uppger sig vara direkt drabbad. Det stora flertalet har bara hört någon berättat, känner någon som känner någon, har läst eller sett på TV. Viljan att tro på något övernaturligt är alltså så stark, att den spirar i den faktakargaste jordmån.

Massmedia hakar på, utrymmet för horoskop är många gånger större än det som ägnas vetenskapsrapportering. Med förtjusning blåser man upp mystiska cirklar i sådesfält och dylikt till enorma proportioner. Den dubbla effekten är att smickra den vanlige läsarens förhoppningsfulla ignorans och samtidigt miskreditera vetenskapens rationalistiska glädjedödade.

Populism

En annan sida av denna vidskepelsepopulism – det finns mycket mellan himmel och jord – är att skeptiker betraktas som hjärtlösa, omänskliga och cyniska. Goda, öppna och välvilliga människor tror på eller ställer sig åtminstone vidöppna inför förekomsten av paranormala fenomen. Vem vill skjuta jul-tomten och mörda feer? Offentliga personer undviker därför nogsamt att förneka möjligheten av förekomsten av något mystiskt ett eller annat som är okänt för vetenskapen.

Bakom denna vilja att tro på det otroliga ligger, enligt Humphrey, en genuin ångest

hos den sekulariserade människan. Dysterkvisten Pascal formulerade denna existentiella vända för 350 år sedan:

"När jag ser hur kort mitt liv är, uppslukat liksom mellan den föregående och den kommande evigheten, när jag observerar hur litet rum jag utfyller, och hur denna del är liksom ned-sänkt i en oerhörd oändlighet av rymder som jag icke känner och som icke känner mig, när jag betänker detta, förfäras jag och förvänar mig över att jag befinner mig just här och icke annorstädes, ty det finns inget skäl till att jag är här och inte där, till att jag lever nu, inte då. Vem har placerat mig här?" (övers. Sven Stolpe)

Ursprunget

Vi vill gärna se någon mening med våra liv. Gaugin målade en berömd och beklämmande tavla betitlad "Dôu venons nous? Que sommes nous? Oôu allons nous? (Varifrån kommer vi? Vad är vi? Vart är vi på väg?). Den väldiga duken var avsedd att vara terminal och Gaugin in-tog efter fullbordat verk en flaskka arsenik. Till sin grämlöse överlevde han och tvingades måla på tills alkohol och syfilis befriade honom. Vetenskapen har idag rimligt korrekta svar på den klassiska triaden ödesfrågor.

Problemet är att de är emotionellt otillfredsställande – ur-intet, av en slump, till intet – låter måttligt trösterikt.

Ofärdig

Människan, extremt ofärdig vid födelsen, föräldraberoende under abnormt lång tid och till råga på allt medveten om sin egen dödlighet, är en lättskärrad och tröstsökande primat. Anständig religioner och filosofier bör leverera ett slags mer eller mindre plausibel världsförklaring men framför allt lugnande besked om den framtida prognosen.

Även om det ser mörkt ut nu kommer det, åtminstone kanske, att gå bra sedan. Om vetenskapens materialistiska kausalkvarnar är den enda verkligheten, är vi sålda. Alltså låt oss desperat söka varje strömma av onaturlig själfullhet om aldrig så kitschig. Den organiserade, religiösa vidskepelsen är ett utmärkt profylaktikum mot psykiska problem, enligt vetenskapliga utredningar reducerar den förekomsten av symptom med 50-65 procent.

Humphreys ologiskt optimistiska slutkläm om att verkligheten är så otroligt mycket intressantare än överkligheten, klingar en aning ihåligt inte minst i beaktande av hans egna teorier om medvetandets intrigsociala ursprung – varom mer en annan gång.